

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-39>

УДК 316.62:364.624.4

Малімон В.І.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

САМОТНІСТЬ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. У статті на матеріалі сучасних наукових досліджень виокремлено та проаналізовано прояви самотності в сучасному суспільстві. Особливу увагу присвячено типам самотності, розкрито їх сутнісні характеристики. Певна система установок, що формується внаслідок проживання в умовах сучасного суспільства, здатна не лише утруднювати задовільну соціальну взаємодію, але й впливати на формування особистісних характеристик, що створюють передумови для самотності. В суперечливих умовах сьогодення самотність стає відповіддю на відсутність значущих дружніх зв'язків або почуття спільності. Соціально самотня людина переживає тугу і почуття соціальної маргінальності. Тому між усіма суб'єктами соціальної взаємодії, у всіх сферах суспільного життя має бути налагоджений конструктивний комунікативний процес, діалог, у рамках якого людина буде відчувати себе рівноправним членом соціальної спільноти, що, у свою чергу, сприятиме подоланню її відчуженості, самотності й формуванню почуття єдності з іншими.

Ключові слова: самотність, соціальна самотність, інформаційне суспільство, кризове суспільство, соціальне відчуження.

Malimon Vitalii

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

LONELINESS OF A HUMAN BEING IN A MODERN INFORMATION SOCIETY

Summary. In the article on the basis of the modern scientific researches the manifestations of loneliness in the modern society are highlighted and analyzed. Particular attention is paid to the types of loneliness, their essential characteristics are revealed. Nowadays loneliness has a global nature, it is one of the present-day megatrends and has both positive sides (creates a space for self-actualization, allows to lead a more colorful social, cultural and sexual life) and negative sides (it can have negative consequences for the physical, mental and spiritual health of a person). Postmodern personality, based on the space of their relationships, travels from context to context, changing in accordance with the interaction with the environment their own life story, vision of the past, present and future. The information society, like a vampire, sucks the strengths out us. Processes generated by modern society, are reflected in the life of people: social apathy, aggression, indifference, ethnophobia, psychoses. The gap between the «need» and «can» tendencies leads to the action of psychic mechanisms, and as a result we identify individuals with a high level of personality problems, painful manifestations of psychogenic character, unformed social skills, mental disorders, suicide cases, alcohol and drug dependence, etc. In an information society, without human communication, it is practically impossible to have a full human existence, which often ends in loneliness in its most severe forms. The state of loneliness is conditioned by the existential choice of the person between the contact with other people and the rejection that he makes during his life. In the contradictory context of today, loneliness is a response to the absence of meaningful friendships or a sense of community. A socially lonely person experiences anguish and a sense of social marginality. Therefore, a constructive communication process should be established between all subjects of social interaction, in all spheres of social life, a dialogue in which a person will feel a direct participant in the discourse, an equal member of the social community, which, in turn, will help to overcome its alienation, loneliness and forming a sense of unity with others.

Keywords: loneliness, social loneliness, information society, crisis society, social alienation.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство переходить до якісно нового сутнісного наповнення – інформаційного суспільства. Ці процеси неминучі й стрімкі, вони тісно пов'язані з процесами глобалізації. За умов постійних змін, руйнування звичних моральних норм та цінностей, зростаючої мобільності, людині не легко знайти і зрозуміти своє місце в цьому світі. Самотність – це одне з тих тонких, «болючих» питань людської душі, яке зачіпає всіх, незалежно від матеріального стану та віку [14].

Відомий соціолог З. Бауман описує нові якості сучасних суспільств, пов'язані зі зростанням нестійкості, у книзі з характерною назвою «Плинна сучасність» [2]. На його думку, найважливішою особливістю суспільств, у яких ми наразі живемо, є неспрямованість змін, їх несподівані прояви. У таких суспільствах у людей зникає ілюзія досягнення повного задоволення всіх потреб, отримання повного щастя. Швидкі й несподівані перемини створюють відчуття невпевненості. Нестабільність, мінливість, невизначеність, які

охоплюють все нові сфери суспільства, а також надлишок у суспільстві смислів, на думку німецького соціолога Д. Беккера, ведуть до нової парадигми організації суспільства. У книзі «Дослідження наступного суспільства» він висунув ідею, що сучасний тип соціуму переходить від парадигми рівноваги в парадигму системи, для якої характерні крихкість і постійне оновлення складових її ненадійних елементів [9].

Названі світові процеси розбалансування суспільств у процесі глобалізації торкнулися й України. Нестійкість інтересів політичної еліти, невпевненість бізнес-еліт у долі своїх статків у країні, аномія широких верств на фоні руйнування старих соціальних класів і млявого формування нових пронизує всі рівні суспільного життя, включаючи загальнодержавний, національний [15, с. 34–35].

У сучасному суспільстві кількість суспільних зв'язків, що припадають на одну особу, примножилась, ущільнилась і урізноманітнілась. З'явилася безліч комунікацій між окремою особою

і різноманітними соціальними інститутами, яких раніше не було. Громадяни опинились у системі нових для них соціальних зв'язків. Більшість населення не може розібратися в них, відчуває дискомфорт, елементарно не знає, як їй вчинити в тій чи тій ситуації. Про це свідчать дані досліджень Інституту соціології НАН України. Хіба не про такий стан речей свідчить те, що 65% опитаних у 2016 р. погоджувалися з думкою: «Раніше люди краще почувалися, бо кожен знав як вчинити правильно». Пересічному громадянину важко розібратися, в якому суспільстві він живе, яке місце він у ньому займає, яким богам треба молитися, кого вважати героєм, а кого зрадником, кого в історії славити, а кого проклинати. Розмиті не тільки цінності та норми, а й ідентичності людей. Вони не знають, сумніваються, з ким себе ідентифікувати. Навіть в умовах військових дій на Донбасі, коли під впливом страху перед зовнішньою агресією, який навіюється засобами масової інформації, на патріотичній хвилі кількість людей, які вважають себе громадянами України, зростає лише до 57%. А хтось вважає себе жителями сіл і міст, регіонів, у яких вони живуть, громадянами світу та Європи. Свідомість тотально охоплена аномією. Люди не бачать норм, на які можна орієнтуватися. 58% дорослого населення згодні з тим, що нині немає загальноновизнаних правил суспільної поведінки, і тільки 21% не згодні. У суспільній поведінці люди керуються якоюсь пекельною сумішшю уламків ціннісних систем – радянської, ліберальної, націоналістичної, християнської тощо [15, с. 165].

В умовах соціальної аномії зростає відчуття власної незахищеності та самотності, наукове дослідження якого набуває особливої значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Самотність як феномен постає у працях Є. Андроса, З. Баумана, Я. Башманівської, Д. Беккера, Е. Канетті, М. Мамардашвілі, М. Мовчана, В. Серми, Е. Тоффлера, В. Черниша, М. Шульги. Вчені розкривають питання переживання самотності як специфічного почуття й відчуття певної втрати життєвих смислів особистістю, питання сутності самотності й детермінант її формування. Аналіз численних наукових праць дозволяє дійти висновку стосовно існування теоретичних передумов для дослідження проявів самотності в сучасному інформаційному суспільстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак слід зазначити, що вчені здебільшого приділяють увагу окремим аспектам соціальної самотності. Відтак, незважаючи на різноплановість підходів стосовно висвітлення проблематики самотності, поглиблення потребують концептуальні положення, що стосуються розгляду конкретних проявів самотності в соціальному просторі України.

Мета статті. Головною метою статті є розкриття сутнісних проявів самотності в сучасному інформаційному суспільстві та пошук шляхів подолання негативних сторін самотності.

Виклад основного матеріалу. Етимологічно слово «самотність» походить від грец. «μονα» (одиниця, єдине), яке використовувалося для позначення фундаментальних елементів буття в стародавній і класичній філософії, що означало «залишитись одному», «бути без інших», тому що

вони нас покинули, або ми їх покинули, щоб вести чернече життя. Словник української мови фіксує «самотність» як «властивість і стан» за значенням «самотній», як усвідомлення такого стану». Стосовно лексичної одиниці «самотній» (самітний, самотний), то її значення таке: той, хто залишився, живе наодинці, без нікого; сам [7, с. 171].

Найважливішими причинами чи передумовами самотності, на думку Н. Бардин [3], на сьогодні є:

1. Втрата сенсу у житті (пошук сенсу життя – це пошук того, що складає основу людського життя, забезпечує людині стабільність, добробут, блага).
2. Смерть близької людини.
3. Розчарування, відчай.
4. Розлука.
5. Втрата волі, інтересу, ідеалу, моральних цінностей у житті.
6. Втрата перспектив, невдачі у професійній діяльності.
7. Нездатність до міжособистісних стосунків, тяжіння до замкненості у спілкуванні.
8. Духовна екзистенційна фрустрація.
9. Негативне самонавіювання.
10. Негативний вплив оточуючих на егоцентризм особистості.

Самотність розділяється на два типи: явну і неявну (приховану від оточення). Явна самотність виникає при дефіциті спілкування з людьми, людина хоче спілкуватися, проте не може. Набагато частіше зустрічається самотність у неявній формі. Людина постійно знаходиться в оточенні людей, спілкується з ними, але в той же час відчуває себе відчуженою. Усі ці люди їй не потрібні, точніше вона не відчуває до них особливої любові і прихильності, вони для неї легко замінні. Неявна самотність виникає через відчуття, що ніхто не розуміє й не відчуває твій внутрішній стан. Відчуття самотності не залежить від кількості часу, що людина проводить з іншими людьми або наодинці. Наприклад, багато людей все життя живуть одні і при цьому відчувають себе менш самотніми, ніж ті, кому сплукуються жити серед інших людей і постійно спілкуватися з ними. Одиною також не можна назвати людину, яка, мало взаємодіючи з оточуючими її людьми, не проявляє ні психологічних, ні поведінкових ознак самотності [14].

У.А. Садлер, Т.Б. Джонсон у своїх роботах виділяють типи самотності на основі чотирьох вимірів, кожен з яких являє собою її окремий тип: 1) космічна самотність – найбільш складний тип. Проявляється у вірі людини в унікальність своєї долі чи причетності до величних історичних цілей. Космічна самотність близька до відчуження від реальності, від Бога, від осягнення людської долі. Таким чином, космічна самотність включає в себе теологічний аспект та виявляється близькою до «екзистенційної самотності» Сократа; 2) культурна самотність, що проявляється у відчуженні від загальноприйнятих норм і цінностей, характеризується розривом між старою та новою культурою і поколіннями. Позначає втрату духовного зв'язку з соціальним середовищем; 3) соціальна самотність виникає як наслідок неприйняття іншими або виходу із соціальних інститутів чи сфери організованих взаємовідносин (наприклад, вихід на пенсію). Характеризується обмеженістю контактів та спілкування; 4) міжособистісна самотність

виникає внаслідок відчуття розлуки з близькою людиною. Вона пов'язана з відчуттям емоційної та інтимної близькості [11].

Т. Бреннан виділяє такі види прояву самотності: загальна самотність (general loneliness); емоційна самотність (emotional loneliness) – пов'язана з ослабленням, розпадом чи загрозою втрати стосунків із значущою близькою людиною; соціальна самотність (social loneliness) – пов'язана з недоступністю або із втратою соціальних зв'язків у суспільстві з тих чи інших причин; важливого значення надається усвідомленню невідповідності між реальними зв'язками та існуючими внутрішніми стандартами, які утворюються у стосунках із найближчими людьми; духовна самотність (spiritual loneliness) – пов'язана з пошуком своєї ідентичності та сенсу життя [16].

За часовою ознакою переживання особистістю стану самотності В. Серма розрізняє: минущу самотність, що виражається в короткочасних нападах почуття самотності, які повністю і безслідно проходять, не залишаючи після себе ніяких слідів; ситуативну, що з'являється як результат будь-яких стресових подій у житті людини (близької людини або розрив інтимних відносин). Після короткого часу дистресу ситуативно самотній індивід упокорюється зі своєю втратою і частково або повністю долає виникле почуття самотності; хронічна самотність, що настає коли індивід протягом тривалого періоду життя не може встановити задовільні стосунки зі значущими для нього людьми [12].

Феномен самотності доцільно також розглядати через призму особливостей її видів, що ґрунтується, наприклад, на класифікації Р. Вейса [17], яка є однією з перших класифікацій видів самотності та часто зустрічається у наукових роботах зарубіжних дослідників. Р. Вейс виділяє два види самотності: самотність як емоційна ізоляція та самотність як соціальна ізоляція. Самотність як емоційна ізоляція (loneliness as an emotional isolation) – це стан втрати або відсутності глибокої емоційної прив'язаності. Вона викикається втратою значущої людини (коханої, найближчого друга). Самотність як соціальна ізоляція (loneliness as a social isolation) походить із відсутності широких соціальних зв'язків. Це відрив від соціального кола спілкування (друзі, колеги, сусіди).

Американський соціолог Е. Тоффлер [13] підкреслює, що самотність стала гострим і масовим переживанням. Від Лос-Анджелеса до Санкт-Петербурга підлітки, нещасливі подружні пари, батьки-одинаки, прості робітники і літні люди – всі скаржаться на соціальну ізоляцію. Батьки зізнаються, що їхні діти дуже зайняті, щоб відвідати їх або навіть подзвонити. Самотні незнайомі люди в барах або пралень виливають один одному душу, розповідаючи, за висловом одного соціолога, «щї нескінченно сумні історії». У клубах і на дискотеках для розлучених зустрічаються зневірені самотні люди.

У книзі «Маса і влада» Е. Канетті [5] осмислює феномен страху дотику. Він підкреслює, що інстинктивно кожна людина прагне у будь-який спосіб уникати чужого дотику. Взагалі доволі кожного з нас існує деяке невидиме коло безпеки, котре старанно оберігається нами. Це

не лише атрибут, а й імператив повсякденного буття пересічного індивіда. Ми знаходимося неначе в невидимому скафандрі, завдяки якому захищаємось від зовнішнього світу. Кожен з нас так чи інакше скеровує свої зусилля на перманентне зведення різноманітних бар'єрів і рихтування пробоїн у захисних редуках власної недоторканості. Кожен з нас інстинктивно намагається дистанціюватись від інших, ускладнити для решти доступ до сфери своєї самості. Фактор дистанції – надзвичайно важливий для кожної людини: за допомогою бар'єрів та інших фортифікаційних споруд у вигляді звичаїв і правових норм ми прагнемо убезпечити себе, відгородитися від зовнішніх посягань, втримати на належній (безпечній для нас) відстані всіх, хто до нас наближається [5, с. 30–31].

М. Мамардашвілі звертає увагу на те, що дисгармонія між внутрішнім світом людини і зовнішнім породжує в неї відчуття самотності. Комплекс почуттів людини, її думки, настрої, що не знаходять реалізації, підтримки й не відповідають суспільній свідомості, змушують усвідомлювати свою самотність. У ХХ столітті, за умов тоталітарного суспільно-політичного устрою, фактично відбувалося систематичне нехтування такими безумовними людськими цінностями, як життя та свобода [6]. Людина, яка жила в такому суспільстві й водночас була наповнена життєвою енергією, прагненням до вільного, творчого процесу самоактуалізації, відчувала певний психологічний дискомфорт і дисонанс між власними нереалізованими можливостями та обмеженими соціальними обставинами.

Душевний дискомфорт виявляється, зокрема, у тому, що людина не може знайти своє місце в системі людських взаємовідносин; приходиться усвідомлення того, що власне життя – це лише імітація розвитку, а ти сам – лише маріонетка в певній соціальній системі, яку не здатен змінити. Суспільство тебе не розуміє й більше того, висуває певні образи й норми, яким варто відповідати у своїй діяльності. Людина, яка не має свободи для творчого саморозвитку й обмежена певними соціальними нормами, відчуває себе самотньою не лише духовно, а й фізично, бо немає поруч інших, здатних підтримати й зрозуміти: «внутрішня самотність стає самотністю зовнішньою оформленою, і вже стаєш вигнанцем у тому середовищі, яке цілком організовує себе на принципах, котрі заперечують свободу, життя» [6]. Водночас М. Мамардашвілі зауважує, що така самотність створює певні умови для того, аби дивитися на світ зі сторони, аналізувати й робити певні філософські висновки. Мислитель на власному прикладі доводить, що його ґрунтовні наукові дослідження – «це продукт певних умов у мені самому. Ці умови прості, цих умов дві – самотність і мовчання» [4, с. 40–41; 6].

Український дослідник М. Мовчан звертає увагу на те, що екзистенційні проблеми життя людини сьогодні набувають більшого значення, ніж економічні чи політичні питання. Так, він пише: «...час показав, що політичні й економічні успіхи скороминучі й відносні, а людина, її духовні цінності – вічні, безсмертні» [4, с. 46; 8, с. 76]. На думку філософа, однією з таких екзистенційних проблем життя людини є самотність. При цьому

М. Мовчан одразу знаходить протиріччя та невідповідність між деякими визначеннями феномену самотності. Так, він наводить два визначення, в одному з яких самотність розглядається як процес втрати людиною фізичних та комунікативних зв'язків з іншими: сім'єю, колективом, суспільством тощо. Натомість, в іншому визначенні йдеться про те, що найбільш болісний стан самотності люди переживають не у фізичній ізольованості, а в середині групи, родині, товаристві, коли відсутнє почуття духовної єдності [8, с. 76].

М. Мовчан зазначає, що процес подолання самотності між людьми передбачає намагання зрозуміти одне одного. Зрозуміти – означає в деякій мірі пізнати внутрішній світ іншої людини, її почуття, ідеї, намагання тощо. Окрім того механізмом подолання самотності є спілкування, але не будь-яке. Дослідник пише, що ефективними формами спілкування, які можуть вирішити проблему самотності, мають бути всі ті, що сприяють особистісному зростанню, а саме: навчання, творча діяльність, фізична культура тощо [8, с. 79]. У результаті такої діяльності та спілкування, людина, з одного боку, удосконалюється й стає самодостатньою, а з другого, – на шляху власного розвитку, завдяки спілкуванню в різних колективах, виникає великий шанс зустрітись з цікавими людьми й налагодити тісний комунікативний зв'язок [4, с. 48–49].

Українська дослідниця А. Розлуцька зазначає, що сучасна людина «демонструє зовнішню активність, проте її внутрішній світ залишається пасивним, вона функціонує як автомат» [10, с. 31]. Часто людина відчуває себе самотньою, розгубленою, оскільки не може зорієнтуватися в швидкоплинних суспільних процесах або й свідомо уникає контакту із соціумом через інформаційне перенавантаження. Дослідниця стверджує, що сучасну людину оточує дійсність, що не створює підстав для довіри зовнішній реальності, у якій часто простежується хаос у суспільних процесах, що неспівпадінні впорядкованості. Відтак, «формується ситуація розгубленої людини у таємничому й непізнаваному світі» [10, с. 32]. Розвиток технологічного та інформаційного середовища – це значний крок людства вперед, проте це має негативні наслідки у формі екологічних катастроф, соціально-політичних конфліктів, світоглядних протиріч. Вищезазначені процеси в глобалізованому світі істотно впливають на переживання людиною самотності [4, с. 50].

На думку вітчизняного філософа Є. Андроса, в українському суспільстві має відбутися перехід від монологічності до діалогічності, що є механізмом подолання соціального відчуження, за-

лучення громадян до активної комунікативної діяльності, зміцнення суспільних зв'язків та духовної єдності [1, с. 164–165]. Сьогодні виникає гостра потреба «перейти до «Я – Ти – відношення», до діалогічного комунікативного зв'язку, який визначає не лише сферу безпосередньо мовної комунікації, але й усю сукупність міжлюдських стосунків на всіх рівнях і підрівнях: міжіндивідуальному, культурному, соціальному, міжетнічному, правовому, етичному та ін.» [1, с. 164]. Між усіма суб'єктами соціальної взаємодії, у всіх сферах суспільного життя має бути налагоджений конструктивний комунікативний процес, діалог, у рамках якого людина буде відчувати себе безпосереднім учасником дискурсу, рівноправним членом соціальної спільноти, що, у свою чергу, сприятиме подоланню її відчуженості, самотності й формуванню почуття єдності з іншими. Дослідник акцентує увагу на тому, що саме в діалозі «здійснюється на практиці мінімізація відчуження в нинішньому суспільстві, котре часто атомізує людське буття, робить людину самотньою й покинутою» [1, с. 165; 4, с. 152].

На нашу думку, самотність людини корельована з її психологічним благополуччям і якістю життя. Основними причинами самотності в сучасному світі є брак часу і сил на спілкування, заохпленість тільки своєю роботою і кар'єрою, «втеча» від себе і внутрішні травми, недостача емоційної віддачі, відсутність близьких і довірчих відносин з ким-небудь, прагнення до усамітнення і відчуження в різних формах, заміна особистого спілкування віртуальним.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що сучасне суспільство перебуває у тому стані, коли суспільні інституції, соціальні цінності й життєві орієнтири попередніх епох, поступово залишаються без свого традиційного змісту. Суть сучасного інформаційного суспільства полягає в його багатолінійності, відкритості, розширенні зон комунікативних взаємодій.

В умовах інформаційного суспільства стан самотності обумовлений екзистенційним вибором людини між контактом з іншими людьми і відмовою від нього, який вона здійснює впродовж свого життя. Повернення людини до своєї базової ідентичності, до втраченого зв'язку з іншими людьми має за передумову відновлення «вільної від панування комунікації» (Ю. Хабермас), як можливості розширити межі особистісного зростання та самореалізації. Соціальна комунікація створює необхідні передумови для засвоєння нових соціальних зв'язків, повернення до базових цінностей та глибинної соціальної взаємодії, для подолання негативних сторін самотності.

Список літератури:

1. Андрос Є.І. Комунікативний вимір буття як фундаментальне опосередкування колізії сутності та існування. *Людина в есенційних та екзистенційних вимірах*. Київ : Наукова думка, 2005. С. 155–202.
2. Бауман З. *Текучая современность*. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 240 с.
3. Бардин Н. Проблема самотності в умовах сьогодення. URL: https://piznajsebe.at.ua/publ/nomer_10/problema_samotnosti_v_umovakh_sogodennja/11-1-0-150 (дата звернення: 04.08.2019).
4. Башманівська Я.В. *Самотність людини в умовах глобалізації*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Житомир, 2015. 195 с.
5. Канетти Э. *Масса и власть*. Перевод на русский язык Л. Ионина. Москва, 1997. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/> (дата звернення: 04.08.2019).
6. Мамардашвили М.К. *Одиночество – моя профессия...* URL: <http://philosophy.ru/library/mmk/odinoch.html> (дата звернення: 04.08.2019).

7. Мельничук О.С. Етимологічний словник української мови. Т. 5 (Р–Т). Київ, 2006. 704 с.
8. Мовчан М. Ця багатогранна самотність... Філософський аспект. *Мандрівець*. 2005. № 1. С. 76–81.
9. Общество будущего: какое оно? Беседа с Дирком Беккером. РЖ. 2012. 04 июля. URL: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Obschestvo-buduschegokakoe-ono> (дата звернення: 04.08.2019).
10. Розлуцька А.М. Суперечливість впливів глобалізованого світу на людину. *Освіта регіону*. 2010. № 4. С. 28–33.
11. Садлер У.А. От одиночества к аномии / У.А. Садлер, Т.Б. Джонсон. *Лабиринты одиночества*: Пер. с англ. / Сост., общ. ред. и предисл. Н.Е. Покровского. Москва : Прогресс, 1989. С. 21–51.
12. Серма В. Некоторые ситуативные и личностные корреляты одиночества. *Лабиринты одиночества* / Пер. с англ. сост., общ. ред. и предисл. Н.Е. Покровского. Москва : Прогресс, 1989. С. 231–237.
13. Тoffлер Елвін. *Третя хвиля* / З англ. пер. А. Євса. Київ : Вид. дім Всесвіт, 2000. 480 с.
14. Черниш В.Ф. Проблема самотності в сучасному світі. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/293.pdf> (дата звернення: 04.08.2019).
15. Шульга М. Збій соціальної матриці : монографія. Київ : Інститут соціології НАН України, 2018. 284 с.
16. Brennan T. Loneliness at Adolescence. Loneliness. *A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy* / Ed. L.A. Peplau & Perlman. A Wiley Interscience Publication, 1982. P. 269–290. (дата звернення: 04.08.2019).
17. Weiss R.S. Loneliness: the experience of emotional and social isolation. Cambridge, MA : MIT Press, 1973. 236 p.

References:

1. Andros Ye.I. (2005). Komunikatyvnyi vymir buttia iak fundamental'ne oposeredkuvannia kolizii sutnosti ta isnuvannia [The communicative dimension of being as a fundamental mediator of the conflict of essence and existence]. *Liudyna v esentsiinykh ta ekzystentsiinykh vymirakh*. Kyiv : Naukova dumka, p. 155–202. (in Ukrainian)
2. Bauman Z. (2008). Tekuchaia sovremennost' [Flowing Modernity]. Sankt-Peterburh : Piter, 240 p. (in Russian)
3. Bardyn N. (2009). Problema samotnosti v umovakh s'ohodennia [The problem of loneliness in the conditions of today]. Available at: https://piznajsebe.at.ua/publ/nomer_10/problema_samotnosti_v_umovakh_sogodennja/11-1-0-150 (accessed 4 August 2019). (in Ukrainian)
4. Bashmanivska Ya.V. (2015). Samotnist` liudyny v umovakh hlobalizatsii [Human loneliness in the conditions of globalization]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filosofsk'kykh nauk. Zhytomyr, 195 p. (in Ukrainian)
5. Kanetty E. (1997). Massa i vlast' [Mass and power]. Perevod na russkyi yazyk L. Ionina. Available at: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/> (in Russian)
6. Mamardashvili M.K. (1990). Odinochestvo – moia professyia... [Loneliness is my profession]. Available at: <http://philosophy.ru/library/mmk/odinoch.html> (accessed 4 August 2019). (in Russian)
7. Melnychuk O.S. (2006). Etymolohichnyi slovnyk ukrains'koi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]. Т. 5 (R–T). Kyiv, 704 p. (in Ukrainian)
8. Movchan M. (2005). Tsia bahatohranna samotnist`... Filosofsk'kyi aspekt [This multifaceted loneliness... The philosophical aspect]. *Mandrivets*, no 1, pp. 76–81. (in Ukrainian)
9. Obschestvo budushcheho: kakoie ono? [Society of the future: what is it?] (2012). Beseda s Dirkom Baeckerom. RZh. 04 iulia. Available at: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Obschestvo-buduschegokakoe-ono> (accessed 4 August 2019). (in Russian)
10. Rozlutska A.M. (2010). Superechlyvist` vplyviv hlobalizovanoho svitu na liudynu [Contradictory effects of the globalized world on man]. *Osvita rehionu*, no 4, pp. 28–33. (in Ukrainian)
11. Sadler U.A. (1989). Ot odinochestva k anomii [From solitude to anomie] / U.A. Sadler, T.B. Dzhonson. *Labirynty odinochestva* [Labyrinths of solitude] / Per. s angl. / Sost., obshch. red. y predysl. N.E. Pokrovs'koho. Moskva : Progress, pp. 21–51. (in Russian)
12. Serma V. (1989). Niekotoryie sytuatyvnyie i lichnostnyie korreliaty odinochestva [Some situational and personality correlates of loneliness]. *Labirynty odinochestva* [Labyrinths of solitude] / Per. s angl. sost., obshch. red. i predisl. N.E. Pokrovs'koho. Moskva : Progress, pp. 231–237. (in Russian)
13. Toffler Elvin (2000). Tretia khvylia [The third wave] / Z angl. per. A. Ievsa. Kyiv : Vyd. dim Vsesvit, 480 p. (in Ukrainian)
14. Chernysh V.F. (2017). Problema samotnosti v suchasnomu sviti [The problem of loneliness in the modern world]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/293.pdf> (accessed 4 August 2019). (in Ukrainian)
15. Shul'ha M. (2018). Zbii sotsial'noi matrytsi [Social Matrix Failure]: monohrafiia. Kyiv : Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 284 p. (in Ukrainian)
16. Brennan T. (1982). Loneliness at Adolescence. Loneliness. *A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy* / Ed. L.A. Peplau & Perlman. A Wiley Interscience Publication, pp. 269–290.
17. Weiss R.S. (1973). Loneliness: the experience of emotional and social isolation. Cambridge, MA : MIT Press, 236 p.